

Productieve overheid

Notities aan de commissie Binnenlandse Zaken van de Tweede Kamer

Jos Blank
Den Haag, oktober 2026

Inleiding

Op verzoek van de Tweede Kamer is deze notitie opgesteld ter voorbereiding op een rondetafelgesprek over de slagvaardige overheid. Centraal staat hierin de productieve overheid als specifiek element uit de agenda van het Kabinet. De notitie is opgebouwd rond een aantal stellingen.

Stellingen

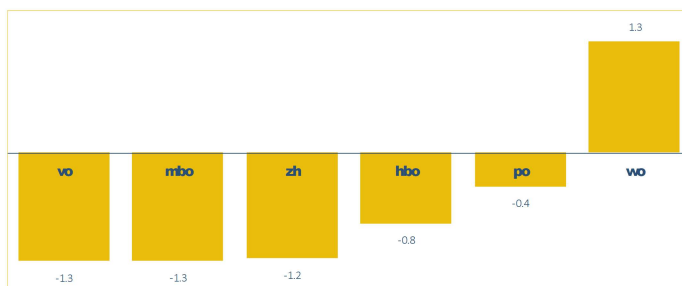
Een productieve overheid is een noodzakelijke voorwaarde voor een productieve economie

Draghi (2024) en Wennink (2025) benadrukken onvoldoende het belang van de rol van de publieke sector als aanzienlijk onderdeel van de economie: publieke diensten dragen bij aan de totale factorproductiviteit van de economie en aan de welvaart en het welzijn van de samenleving, maar verbruiken tegelijkertijd middelen die niet door andere sectoren kunnen worden ingezet. De negatieve ontwikkelingen in de publieke sector, in het bijzonder van de productiviteit, vormen een ernstige bedreiging voor de welvaart (Blank, 2026).

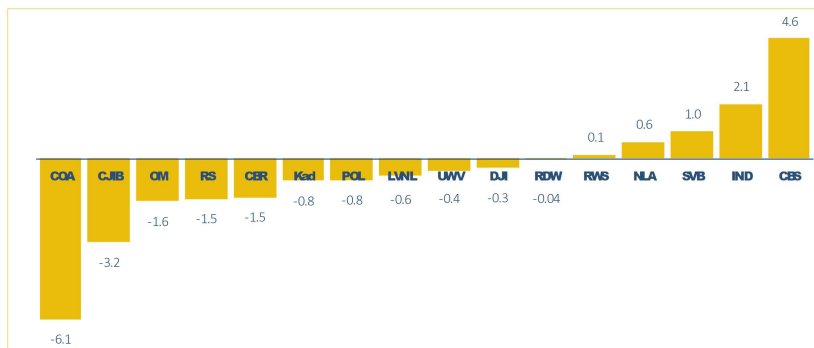
De productiviteit van de Nederlandse overheid is al decennia lang ondermaats

Blank & van Heezik (2025) laten zien hoe de productiviteit zich overwegend negatief heeft ontwikkeld in de afgelopen decennia in het onderwijs, de ziekenhuiszorg en de uitvoeringsorganisaties. Vergelijkbare cijfers zijn ook te vinden voor gemeentelijke voorzieningen en kerndepartementen. De meer dan 150 rapporten van IPSE Studies (zie www.ipsestudies.nl), gepubliceerd in de laatste twee decennia, bevestigen dat dit een structureel probleem is.

Figuur 1: Gemiddelde jaarlijkse productiviteitsgroei van onderwijssectoren en ziekenhuizen in procenten, 2000-2023

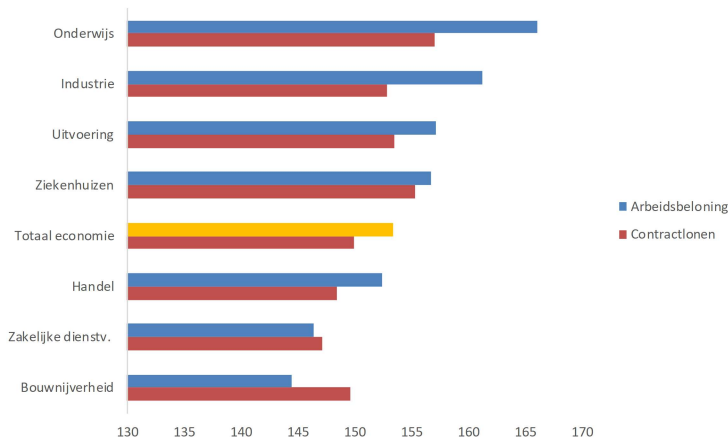
Figuur 2: Gemiddelde jaarlijkse productiviteitsgroei van uitvoeringsorganisaties in procenten, 2006-2023

In de publieke sector is veelal sprake van een bovengemiddelde ontwikkeling van de arbeidsbeloning.

Uit een andere recente studie (Blank, 2025) blijkt dat de arbeidsbeloning in een groot deel van de publieke dienstverlening sterker gegroeid is tussen 2006 en 2023 dan in andere sectoren. Het onderwijs spant de kroon. Opvallend is dat de sterkere groei te vinden is in zowel de ontwikkeling van de contractlonen als in de incidentele component.

Figuur 3: Groei arbeidsbeloning en contractuele loonkosten, verschillende sectoren 2006-2023 (2006 = 100).

De Nederlandse overheid leidt aan het Münchhausen-by-proxy syndroom

In een uitgebreid essay (Blank, 2023) schetst de auteur een beeld van het functioneren van een overheid die de (zieke) publieke dienstverlening in Nederland - de patiënt - steeds de verkeerde medicijnen toedient en deze steeds zieker maakt. Met een stroom aan subsidies, regels en voortdurende schaalvergroting zijn de problemen alleen maar groter geworden.

Nederlandse beleidsmakers, instellingsmanagers en bestuurders moeten hun eigen belangen ondergeschikt maken aan het algemeen belang

Politici, beleidsmakers, managers, bestuurders, lobbyisten en consultants hebben in Nederland een bestuurlijk-industrieel complex ontwikkeld, waarin hun individuele belangen, zoals herverkiezing, promotie, status, inkomen, opdrachtverlening en baanzekerheid, richtinggevend zijn. Problematisch is dat dit bestuurlijk-industrieel complex in vergaande mate geïnstitutionaliseerd is in adviesraden, overlegorganen en commissies. Daar moet hoog nodig verandering in komen.

Referenties

- Blank, J. (2026). Waarom de publieke dienstverlening onze welvaart bedreigt. Retrieved July 15, 2026, from https://josblank.substack.com/p/waarom-de-publieke-dienstverlening?r=5ivbew&utm_campaign=post&utm_medium=web&triedRedirect=true
- Blank, J. L. T. (2023). Overheidsbeleid lijdt aan het Münchhausen ‘ by proxy ’ syndroom. Hoe de Nederlandse overheid al veertig jaar de ziekte van Baumol in de publieke dienstverlening aanwakkert. Delft.
- Blank, J. L. T. (2025). Ondanks dalende productiviteit blijven de lonen bij de overheid stijgen. *MeJudice*, 13-10-2025. Retrieved from <https://www.mejudice.nl/artikelen/detail/ondanks-dalende-productiviteit-blijven-de-lonen-bij-de-overheid-stijgen#:~:text=De lonen in de publieke,deze situatie niet houdbaar is.>
- Blank, J. L. T., & van Heezik, A. A. S. (2025). *Presteren met publieke middelen*. Delft. Retrieved from https://www.ipsestudies.nl/wp-content/uploads/2025/11/IPSE2401-1_Presteren_met_Publieke_Middelen.pdf
- Draghi, M. (2024). *The Future of European Competitiveness Part A: A competitiveness strategy for Europe*. < bound method Organization. get_name_with_acronym of< Organization~.... Retrieved from https://commission.europa.eu/document/download/97e481fd-2dc3-412d-be4c-f152a8232961_en?filename=The future of European competitiveness _ A competitiveness strategy for Europe.pdf
- Wennink, P. (2025). *DE ROUTE NAAR TOEKOMSTIGE WELVAART Een sterk Nederland in een relevant Europa*. Veldhoven. Retrieved from https://www.rapportwennink.nl/downloads/rapport_wennink_12december2025.pdf